Marele filantrop și mecena al neamului românesc, Emanuil Gojdu, în paginile „Telegrafului Român”

Aurel PAVEL

Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu, Facultatea de Teologie „Andrei Șaguna”
Lucian Blaga University of Sibiu, “Andrei Șaguna” Faculty of Theology
Personal e-mail: aurelpavel@yahoo.com

The Great Philanthropist and Maecenas of the Romanian nation, Emanuil Gojdu, in the Pages of the “Romanian Telegraph”

The proclamation by the Holy Synod of the Romanian Orthodox Church that 2020 be the “Homage Year of the Pastoral Care of Parents and Children” and the “Commemorative Year of the Romanian Orthodox Philanthropists” offers us the pleasant opportunity to bring back to our minds and hearts one of the greatest benefactors of the Romanians from Transylvania, Banat and Hungary through the “testament” “Testament” written on November 4, 1869, by which he decided that the fortune should be administered by a foundation (Gojdu Foundation) and from the incomes obtained to grant scholarships to young people Romanians of Orthodox faith. Talking about Emanuil Gojdu in a small group is nonsense, because the Gojdu issue is almost unknown, talking about a wider environment is the same, either nonsense, because it is no longer of interest to today's society, or the problem, some consider it is a theological one related to the Orthodox Church from Transylvania, respectively to the Archdiocese and the Metropolitanate of Sibiu and which, in the international geopolitical context, no longer has any discussion in the current religious, social and political agenda. From the documents of the Gojdu Foundation it appears that in the years 1871-1900 1492 scholarships and 358 grants were granted, in the period 1901-1919 the number of scholarships was 2134 and 595 grants. Among those congratulated with scholarships are students in medicine, pharmacy, law, philosophy, polytechnics, forestry, business sciences, veterinary academies, economics academies, Belle arts, music academies, military academy, oriental studies, physical education academy , higher pedagogy, as well as students in primary schools, civil schools, real schools, gymnasiums. The foundation awarded scholarships to 1359 young people, so we can say that through the funds given, the foundation trained 1076 Romanian intellectuals between 1871-1918.
This forces us to see in Emanuil Gojdu one of the greatest Romanian philanthropists and we consider that he deserves a place in the gallery of Orthodox philanthropists.

Keywords: history of the Romanian Orthodox Church, history of Romanian philanthropy, Emanoil Gojdu, Gojdu Foundation

Proclamarea de către Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române ca anul 2020 să fie *„Anul omagial al pastorației părinților și copiilor”* și *„Anul comemorativ al filantropilor ortodocși români”* ne oferă plăcutul prilej de a readuce în mințile și inimile noastre pe unul dintre cei mai mari binefăcători ai românilor din Ardeal, Banat și Ungaria prin „lăsământul”, „Testamentul” redactat în 4 noiembrie 1869, prin care hotăra ca averea să-i fie administrată de o fundație (Fundația Gojdu) și din veniturile obținute să se acorde burse de studiu tinerilor români de confesiune ortodoxă.

A vorbi despre Emanuil Gojdu într-un grup restrâns este un nonsens, deoarece este cvasicunoscută problema Gojdu, a vorbi pentru un mediu mai larg este tot așa, fie un nonsens, deoarece nu mai prezintă un interes pentru societatea actuală, fie problema, consideră unii este una teologică legată de Biserica Ortodoxă din Ardeal, respectiv de Arhiepiscopia și Mitropolia din Sibiu și care, în contextul geopolitic international, nu mai are loc de discuţii în agenda religioasă, socială şi politică actuală. Cu toate acestea naţiunea română şi Biserica sa nu trebuie să uite niciodată persoana şi opera marelui mecena.

Marele filantrop Emanuil Gojdu s-a născut în 1802 la Oradea, în familia negustorului Atanasie Popovici-Gojdu și a Anei, născută Poynar[1]; familia dinspre tată aparținea comunității aromâne originară din Moscopole (Albania de azi)[3]. Își începe studiile la Oradea, ciclul primar la Școala Ortodoxă Română și apoi liceul la Gimnaziul Superior Premontrei – vezi Matricola Academiei de Drept din Oradea[4]. Între anii 1820-1821 urmează cursurile Academiei de Drept din Oradea și a celei din Bratislava (1820-1821)[5]. În anul 1826 obține diploma de avocat la Universitatea din Pesta. După terminarea studiilor intră ca stagiar în biroul avocațional al sârbului Mihai Vítkovič, unde îi cunoaște pe câțiva scriitori și poeți maghiari, la îndemnul cărora Gojdu a publicat în 1826 poezii în limba maghiară în revista „Szépliteratúrai Ajándék"[6]. Tot în această perioadă face cunoștință cu o seamă de intelectuali români în casa lui Atanasiu Grabovschi unde „citeau și apreciau cărțile proaspete, discutau, făureau planuri culturale și politice, puneau lumea la cale"[7]. La 30 iunie 1832, Gojdu se căsătorește cu Anastasia, fiica negustorului Constantin Pometa, „femeie excepțională prin românismul și vrednicia sa, care a îmbunătățit limba maternă a soțului ei [Gojdu] și a adâncit sentimentul lui național"[8]. Cununia a fost oficiată la Biserica Greco-Valahă din Pesta, având ca nași familia Grabovschi[9]. Familia Gojdu a fost binecuvântată cu o singură fiică, Maria-Cornelia, care a trăit doar un an.

Prima dată numele lui Emanuil Gojdu apare în *T.R.*, Nr. 80 din 9 Oct. 1857, când se interesează de Fundația lui Anastasiu D. Bela, un macedoromân născut în 1744 la Moscopole, care după ce a terminat studiile în universități din Germania și Olanda a funcționat timp de 22 de ani la mai multe ambasade din Petersburg. Fundația aceasta era probabil uitată, deși era destinată acordării de burse de studii (stipendii) românilor[10].

După încheierea stagiului își deschide propriul birou, devenind „advocat notariu cambial și bărbat cu merite mari pe terenul practice de științele juridice, civile și criminale"[11]. Acestea sunt aprecierile făcute de At. M. și transmise ca o știre spre *T.R.* în 18 mai 1858, cu ocazia susținerii în 16 mai la Universitatea din Pesta a tezei de doctorat de „tinerul jurist Aureliu Maniu, după ce depuse rigoroazele de legi cu aprobarea unanimă ... depuse jurământul de doctorat ..."[12].

În paralel cu munca de avocat, Gojdu se dovedește a fi un bun administrator al veniturilor sale (devine mare proprietar prin cumpărarea a două mori cu aburi și a unor terenuri din Pesta) și susținător al tinerimii românești care se afla în Pesta: „Casa lui Gojdu era şi după revoluţie locul de întâlnire al românilor din Pesta, al intelectualilor şi al studenţilor care învăţau la Universitatea din Pesta."[14]. În 8 ianuarie 1861, tineretul universitar din Pesta, l-a omagiat pe Gojdu[15]. E. Gojdu s-a implicat și în problemele culturale și politice ale timpului său. În vol. III al revistei „*Biblioteca Românească*" din 1829 publică un apel către boierii români întitulat „*Cuvântare de rugăciune a Naţiei Românești către strălucitii Boieri ai Tării Românești și Moldovei*"[16] prin care cerea tipărirea cărților „în limba patrioticească". Au urmat alte contribuții și anume: editarea „Calendarului românesc", cu litere latine, de către Ștefan P. Niagoe, moment când Gojdu intenționa să creeze o fundație „pentru veșnica tipărire a Calendarului"[18]. Gojdu s-a numărat și printre membrii fondatori ai Școlii de Arte și Meserii deschisă în 1846, instituție care va deveni în 1871 Universitatea Tehnică Maghiară[19].

În anul 1848, Gojdu intră în viața politică. La 9/12 mai 1848 s-a ținut în casa sa din Pesta o adunare a fruntașilor români din ținuturile „ungurene" și s-au redactat două acte semnate de E. Gojdu,ca președinte și de Ioan Dragoș, ca secretar, prin care se cerea: ocârmuire bisericească neatârnată de ierarhia sârbă de la Carloviț; să se înființeze o comisie mixtă româno-sârbă, care să analizeze situația fundațiilor; limba maghiară să fie limba diplomatică, iar limba română să fie folosită în biserică, școală și „în toate trebile naţiei române cele dinlăuntru" și altele[20].

În perioada „constituțională" (1861-1867), Emanuil Gojdu a fost numit comite suprem (prefect) de Caraș, când a adresat un *Manifest* către populația comitatului, prin care asigura că va reface viața constituțională. În *T.R.*, Nr. 2, 12 Ian.1861, p. 5-6 se menționează că junimea română din Pesta s-a deplasat la Gojdu și Ioane Nemes a rostit o cuvântare.[21]

Gojdu ajunge la Timișoara în 15/17 ian.1861 unde a fost așteptat „în curtea drumului de fier" de o delegație compusă din nobili și tărani, iar în cetate, de o trăsură cu făclii aprinse, tăranii îmbrăcați în costume naționale[23].În această calitate a făcut parte din Casa Magnaților (Senatul) din Pesta[24], împreună cu Iosif Manu, Sigismund Pop și Teodor Șerb, unde a rostit mai multe discursuri. Cel mai important discurs a fost cel din 19 iunie 1861, anunțat încă din 8 iunie: „ În casa magnaţiloru din Pesta sau insinuatu pentru vorbire 40 de oratori. Aşteptămu cu doru vorbirea mult stimatului si energiosului nostru bărbatu, a Ilustritatei sale D. supremu Comite Em. Gojdu"[26].

„*T.R.*", Nr. 24, 15 iun. 1861, p. 91, și „*T.R.*", Nr. 25, 22 iun. 1861, redau o scrisoare a „multor romani intieleginti din Arad si giuru", pe care Gojdu, să o prezinte în Casa Magnaților, cerând anumite drepturi românilor din Banat. Scrisoarea este foarte amplă și a produs un bun prilej pentru Gojdu de a rosti vestitul discurs din 19 iun. 1861, redat în „*T.R.*", Nr. 25, Sibiu, 22 iun. 1861, p. adaos, continuarea discursului în Nr. 26, 29 iun. 1861, p. 102. După ce s-a consultat cu G. Barițiu, cu episcopii Alexandru Sterca Șuluțiu și Andrei Șaguna, Gojdu a respins declarațiile episcopului romano-catolic din Transilvania, Hajnold Lajos, care susținea unirea Transilvaniei cu Ungaria, lege votată în Dieta din 1848[27].

La 22 iun. 1861 și reprezentanții românilor din Cercul Beiuș vor adresa o scrisoare către Dieta Ungariei din Pesta pentru a-și apăra drepturile. Scrisoarea ajunge și la Emanuil Gojdu[28]. Problema Gimnaziului român greco-răsăritean din Lugoj constituie conținutul materialelor din *T.R.*, Nr. 36, 7 sept. 1861, p. 141-142.

„*T.R.*", Nr. 27, 6 Iulie 1861, p. 106, anunța că în Dieta Ungariei va lua cuvântul Emanuil Gojdu cu privire la locul episcopilor ortodocși „în casa de susu", Camera Magnaților. În numărul următor (28/13 iul. 1861) este redată intervenția lui Gojdu în care susținea ca mitropolitul de Carloviț și episcopii ortodocși să aibă un loc onorific în Cameră, cum probabil aveau romano-catolicii, respectiv maghiarii, aceasta deoarece zice Gojdu „noi trăim în epoca îndreptățirei egale și a înfrățirei!"[29].

Adresa trimisă de către cei din Cercul Beiuș către Dieta

Ungariei în care se susținea interesele națiunii române, trimisă și lui Gojdu, deoarece „până acum în Casa Magnaților singur a militat pe lângă drepturi naționale", este redată în „*T.R.*", Nr. 33, 17 aug. 1861, p. 128-129.

La întâlnirea de la Lugoj din 29 aug. 1861, unde s-a rediscutat problema Gimnaziului român greco-răsăritean, nu a prezidat Gojdu, ci Ioan Faur. Cu toate acestea, „spre cea mai mare bucurie a tuturor românilor a pronunciatu limba română ca limbă oficioasă".

„*T.R.*", Nr. 40/5 oct. 1861 relatează faptul că ziarul german „Volksstimme" făcând jocul maghiarilor, românii erau suspectați că încearcă obținerea unor funcții din ce în ce mai importante în stat, cu acordul Vienei. După ce obținuseră funcțiile lui Mocioni de senator imperial și cea de comite suprem pentru Gojdu, în mediul românesc a circulat ideea numirii unui cancelar de curte de origine română, lucru care evident îi nemulțumea pe sași și pe maghiari. În continuarea articolului din 19 octombrie se menționează faptul că în presa germană din imperiu se vehiculau numele a trei posibili candidați români pentru funcția de cancelar de curte: Mocioni, Gojdu și Ladislau Pop[31].

Inaugurarea *Asociațiunei Transilvane pentru Literatură și Cultura poporului român* la 22 oct./4 nov. 1861 este anunțată în „*T.R.*", Nr. 43, 26 oct. 1861. Următorul număr, 45/9 nov. 1861, p. 178, cuprinde doar „notițe diverse": oficialii Comitatului Caraș „oprindusă adunanțele Comitatului și au datu dimisiunea, afară de vro cățiva"; comitele Gojdu „încă și-au dat dimisiunea din postul său".

În ziua de 7/19 nov., ziua onomastică a Majestății Sale Împărăteasa Elisabeta, întrunire ținută în clădirea Gimnaziului ortodox, se desfășoară lucrările Comitetului Brașov, prilej cu care se citește raportul pe anul 1861 și trei adrese de mulțumire adresate către reuniune de către E. Gojdu, Aloisiu Vladu și G. Popa, foști deputați în Dieta Ungariei, „ceea ce facu o impresiune placuta in tota adunanti'a, asia ancatu aceasta prochiama pe D. Em. Gosdu, care contribui la fondulu reuniuni 100. fl. v. a. de membru binefacatoriu, eara pe D. G. P. et Al. Vl. de membri onorari"[32].

În *T.R.*, nr. 30 din 15 apr. 1862, p. 118, ca o continuare a nr. 14, este prezentată lista membrilor *Asociațiunii Transilvane pentru Literatura Română și Cultura poporului român*, unde apare și numele lui Gojdu. În aceeași perioadă publicația „Concordia" a scris despre o celebrare onomastică a lui Gojdu la care a participat un număr impresionant de români. După aprecierile și omagiile adresate, Gojdu, „cu vocea-i sonoră", a rostit acele memorabile cuvinte:

> *„Ca fiiu credinciosu al besericei mele laudu Domnedieirea, ca-ce me au creatu de Romanu; iubirea ce am catra naciunea mea neincetatu me imboldesce a starui in fapta ca inca si dupa morte – mi se erumpu de sub gliele mormentului spre a pote fi pururea in sînulu naciunei mele!"*[33]

George A. Poenaru trimite redacției Telegrafului Român spre publicare un articol din ziarul „Reforma" cu titlul: „Ca să vedemu, cum aprețuescu frații nostrii cei de peste Carpați faptele și purtarea noastră", unde la primul asterix scrie: „Omulu nu se poate judeca dintr'o faptă, nici numai după nume. D. Gojdu, oricumu a fostu purtarea lui de atunci, a fost totudeauna românu și va fi românu până ce va muri"[34]. Desigur că și Gojdu a avut contrarii lui, atât din partea românilor cât și a maghiarilor. Aici era vizat și învinuit și Teodor Șebu. Discuția se reia și în Nr. 96/2 dec.1982, p. 380-381 și în Nr. 99/13 dec. 1862 p. 393-394. Problema legată de limba română propusă de Gojdu ca limbă oficială va fi dezbătută în numerele 101/20 dec. 1862, p. 401-402 și 102/23 dec. 1862, p. 405-406. Articolul continuă și în nr. 103/30 dec.1862, p. 408 fără a aminti de E. Gojdu.

T.R. din 3 ian. 1863 cu anunța moartea soției lui E. Gojdu; înmormântarea avea să fie oficiată miercuri 2 ianuarie: „la 3 ore dupa prandiu, candu se voru trage si in Sabiiu clopotele la amendoua bisericile ortodocse resaritene"[35]. „Concordia"anunța că Junimea română din Pesta a hotărât ca moartea Anastasiei Pometa să fie jelită două săptămâni[36].

T.R., Nr. 8, din 26 ian. 1864, p. 32, anunța că de ziua Sfântului Ioan, E. Gojdu s-a recăsătorit cu domnișoara Melania Dumtscha. De acum, activitatea politică a lui Gojdu cunoaște un oarecare regres. În perioada 1865-1868, Gojdu a fost membru în Adunarea Deputaților (Dieta) din Pesta, ca deputat din partea Cercului electoral Tinca(Bihor). Îl întâlnim în Oradea-Mare îndreptându-se spre Tinca pentru a participa la alegeri ca deputat[37]. *T.R.*, nr. 93/25 nov. (7 dec.) 1865, p. 373, preia o depeșă telegrafică în care se precizează că la alegerile din Tinca, în incinta secției de votare au avut loc bătăi soldându-se cu trei morți; alegerile au fost sistate. În nr. 7/23 ian.(4 feb.) 1866, p. 26 se anunță că E. Gojdu a fost ales deputat al Comitatului Biharei cu peste 450 de voturi „pe lângă toată opintirea partidei maghiare".

Au urmat aprige confruntări între Gojdu și opozanții săi la ședințele din 21 febr. și 1 martie 1866 din Pesta[38] pe tema națiunilor române și maghiare.

O altă știre legată de Gojdu este cea din *T.R.*, Nr. 4/26 ian. 1861, p. 15

> „cumcă D. comite supremu Emanoilu Gozdu, aru avea o misiune în Ardealu, unde se va întâlni în Sibiiu cu Escelența Sa D. Episcopu Șaguna ...*Nu avem nicio informatie concretă referitoare la o vizită a lui E. Gojdu in Sibiu. Nici presa, nici alte documente nu oferă precizări clare care să menționeze vizitarea Sibiului. Totuşi, Ioan Cavaler de Puşcariu, în „Notiţe despre intâmplări contemporane", Sibiu 1913, subliniază sosirea lui Gojdu de la Pesta în Sibiu, pentru a mijloci împăcarea între taberele naţionale p. 75. (n.n)".*

Mergând pe șirul evenimentelor descoperim în *T.R.*, un articol[39] ce face o analiză a reproșurilor și nemulțumirilor din „Concordia" (nr. 13-476), față de modul cum reprezentanții românilor au gestionat în Dieta problema națiunilor. Printre cei avizați era și Gojdu, care a făcut o declarație: „După ce în adaosul, ce s-a făcut la punctul prim din adresa a doua din 1861 în privința chestiunii națiunilor nemaghiare aflăm un principiu deplin *respundiatoriu intenționatei dezlegări* a acestei chestiuni, și prin acest principiu, adică prin principiul *dreptății și frățietății* noi toate amendamentele făcute prin

noi la adresa 1-a din 1861 le vedem sprijinite și înaintate, de altă parte nevoind a lungi și complica dezbaterile și greutățile la pertractarea adresei – astă dată ne simțim întru atâta odihniți, și nu aflăm nici de lipsa nici oportună repetarea amendamentelor noastre din 1861". După acest moment Gojdu și-a atras pe lângă ura maghiarilor și oprobiul românilor.

„Un fiu al națiunii", așa este semnat următorul articol[40] unde se ia atitudine față de scrisoarea „crudului și temerasiului Avocat Ioann Fassia" care critica activitatea Consistoriului de rit oriental din Oradea și a comunității ortodoxe. Ioann Fassia, deși fecior de preot „crescut cu prescuri și ținut pe la școli cu xr. de ai românilor" nu s-a sfiit a lua condeiul și a scrie că consistoriu „n-are cap și numai după nume există". Este amintit și Emanuil Gojdu, care ales delegat de Tinca, va lupta pentru drepturile națiunii române[41]. La lucrările Dietei Ungariei din 26 martie au fost prezenți trei români: Antoniu Macioni, Gojdu și Ioanovici, în Concesiunea 52 destinată afacerilor comune, „iar în celelalte (comisii *n.n.*) nu e nici pomena de român"[42].

În ședința publică a Dietei din 21 apr.(3 mai), 1866 au luat cuvântul: Iosif Hodosoiu, Vicențiu Babeș, cu o cuvântare care a produs nemulțumiri din partea maghiarilor și Emanuil Gojdu, care a rostit cuvintele: „Eu declar, că deși am norocirea de a fi ales într-o comisiune pre respectabile, totuși nu vreau a lua pe nume titlul de „reu românu", că o declar înaintea a toată lumea, *că pre toată rotunjirea pământului mai bun român și mai bun patriot ungur ca mine nu există*". A fost aplaudat de partea ungurească. Vicențiu Babeș reia cuvântul spre a-i lămuri pe ascultători că nu este Gojdu acel „reu românu"[43].

Cu ocazia încoronării Majestății Sale, Emanuil Gojdu a fost decorat cu „crucea cavalerească a ordinului Leopoldin"[44].

Emanuil Gojdu a participat și la ședințele Dietei din 2 oct. 1867, unde s-a dezbătut problema „drumului de feru", din comisie a făcut parte și E. Gojdu. Au urmat ședințele din 21 - 22 oct. *T.R.*, nr. 94, 24 nov. (5 dec.) 1867 face anunțul că E. Gojdu este propus „din partea stângei", partida deakiană, ca vicepreședinte a Casei deputaților. Nr. 25 din 26 nov./7 dec. 1867 din *T.R.*, menționează rezultatul alegerii vicepreședintelui casei deputaților, în persoana lui Gajzago, ales cu 147 voturi.

Emanuil Gojdu se retrage din viața politică în 1868 și este numit consilier la Curtea de Casație („membru la tabula septemvirală"[45]) funcție deținută până la moartea sa la 22 ian. (3 febr.) 1870, fiind înmormântat în cimitirul Kerepsei din Budapesta. Momentul morții lui Gojdu a fost marcat în *T.R.*, nr. 8, 25 ian. (6 febr.) 1870, p. 30 : „Dintr-o telegramă ce sosise la noi în 22 ianuarie înainte de prânz, cu durere am înțeles că Il. S. dl. septimviru Emanuil Gojdu, după o boală îndelungată, a răposatu în Domnul la 5 ore dimineația în 22 ian. a.c.". Înmormântarea sa este relatată în *T. R.*, nr. 11. 5/17 febr. 1870, p. 41.

Au urmat slujbele de parastas pentru „binefăcătorul românilor de religiune greacă orientală" la Arad în 9/21 febr. 1870, la Caransebeș, Timișoara în 1 mart. 1870, Hațeg.

Înainte însă să moară, în 4 nov. 1869, Gojdu și-a redactat *Testamentul* prin care își lăsa toată averea unei Fundații, care să fie condusă de o Reprezentanță în frunte cu „arhiepiscopul sau mitropolitul oriental ortodox român" care la acea dată era Marele și Sfântul Ierarh Andrei Șaguna. Acesta din urmă, care deținea un exemplar din *Testamentul* original, la aflarea veștii morții marelui mecena, l-a desigilat, exclamând: *...de unde s-a văzut* - nota ziarul *T.R. - cât a iubit răposatul națiunea și biserica sa și cât a fost lor de credincios, pentru că o parte foarte însemnată a averii lui au lăsat tinerimii române de relegea ortodoxă gr. răsăriteană* .

Așadar, averea rămasă Fundației, potrivit hotărârii testamentare, să fie trecută sub „controlul" Mitropoliei Ortodoxe Române. La punctul 7, literele f-g, Gojdu dispune ca a treia parte a venitului anual, Reprezentanța să-l împartă *ca stipendii acelor tineri români de religiunea răsăriteană ortodoxă, distinşi prin purtare bună şi prin talente, ai căror părinţi nu sunt în stare cu averea lor proprie să ducă la îndeplinire creşterea şi cultivarea copiilor lor*.

Din documentele Fundației reiese că în perioada anilor 1871-1900 s-au acordat 1492 de burse și 358 de ajutoare, în perioada 1901-1919 numărul burselor a fost de 2134 și 595 de ajutoare. Printre cei gratulați cu burse de studii se regăsesc studenți la medicină, farmacie, drept, filosofie, politehnică, silvicultură, științe comerciale, academii veterinare, academii de economie, Belle arte, academii de muzică, academie militară, studii orientale, academie de educație fizică, pedagogie superioară, precum și elevi la școli primare, școli civile, școli reale, gimnazii. Fundația a acordat burse la 1359 de tineri, încât putem afirma că prin fondurile date, fundația a format 1076 de intelectuali români în perioada 1871-1918.

Acest lucru ne obligă să vedem în Emanuil Gojdu unul dintre cei mai mari filantropi români și considerăm că merită un loc în galeria filantropilor ortodocși.

Note

1. *Enciclopedia Română*, vol. II, (Sibiu, 1904), 295; Rivai Nagy Lexikona, vol. VIII, art. „Gozsducsalad", 659; Gheorghe Şofronie, „Emanuil Gojdu", în *Cele trei Crişuri,* Oradea, nr. 3, martie (1925); Teodor Neş, „Figuri bihorene: Emanuil Gojdu", în *Familia,* nr. 2, aprilie (1934); *Idem, Oameni din Bihor (1840-1918),* Oradea, (1937); Nicolae Firu, „*Genealogia familiei lui Emanuil Gojdu*", în *Gazeta de Vest*, Oradea, nr. 626, 672 şi 628 (1938); Ioan Lupaş, „Emanuil Gojdu (1802-1870). Originea şi opera sa", în *Analele. Memoriile Secţiunii Istorice*, seria III, Tom XXII, (1939-1940): 687-745; Mircea Păcurariu, „100 de ani de la moartea marelui mecenat Emanuil Gojdu", în *Mitropolia Ardealului*, nr. 4-5 (1970); Ion Georgescu, „Fundaţia Emanuil Gojdu în sprijinul studenţilor şi elevilor români din Austro-Ungaria", în *Mitropolia Ardealului*, nr. 7-8 (1972): 358-362; vol. *Emanuil Gojdu 1802-1870*, Oradea, (1972); Maria Berenyi, *Istoria Fundaţiei Gojdu*, (Budapesta, 1995); *Idem, Viafa şi activitatea lui Emanuil Gojdu* (Giula, 2002); *Idem, Moştenirea lui Gojdu în oglinda presei române şi maghiare (1995-2005)* (Budapesta, 2005); Gheorghe Santău, „Emanuil Gojdu şi Fundaţia Iui", în *Lumina*,

(1994), 7-16; Nicolae Cordoş, Maria Magdalena Jude, „Contribuţii documentare referitoare la EmanuiI Gojdu şi Fundaţia sa", în *Acta Musei Napocensis* (1989-1992, 26-30), 573-590*; EmanuiI Gojdu. Bicentenar*, coordonatori Cornel Sigmirean, Aurel Pavel, (Bucureşti: Academiei Române, 2003); Stelean Ioan Boia, *Fundaţia „EmanuiI Gozsdu" (1870-1952)*, (Arad: „Vasile Goldiş" University Press, 2006); Cornel Sigmirean, Aurel Pavel, *Elită şi naţiune. Fundaţia Gojdu (1871-2008)*, (Cluj-Napoca, 2020) (în curs de apariţie).

2. Partenie Cosma în „Schiţă biografică" pe care o publică în *Enciclopedia Română,* vol.I, (Sibiu, 1904), 589, îl plasează pe Gojdu în familia „unui român ungurean din Oradea".
3. Szögi László,Várga Júlia*, A Nagyváradi felsőoktatás intézményinek hallgatói 1740-1852*, (Budapest, 2019), 217.
4. Novák Veronika, *A Pozsonyi Akadedémia hallgatósága 1777-1849*, (Budapest, 2007), 275.
5. Lupaş, *E. Gojdu*, 693. *T. R.*, nr. 48, 1 Dec. (1860): 191.
6. Pentru atmosfera ce domina în sânul românilor din Pesta în deceniile III şi IV din sec. al XlX-lea, vezi Damaschin Bojincă, *Scrieri. De la idealul luminării la idealul naţional*, Studiu introductiv, selecţie de texte şi note de Nicolae Bocşan, (Timişoara: Facla, 1978), X-XI.
7. Mihai Drecin, „Victor Jinga despre Emanuil Gojdu ca „personalitate controversată a neamului românesc", în vol. *Emanuil Gojdu. Bicentenar*, coord. C. Sigmirean, A. Pavel, 83.
8. M. Berenyi, *Cultură românească la Budapesta în secolul al XIX-lea*, 42.
9. *T.R.*, nr. 80, Sibiu, 9 Octomvrie (1857): 318-319. Subiectul este reluat în *T.R.*, nr. 44, Sibiu, 29 octombrie (1859): 174-175 *şi T. R.*, nr. 45, Sibiu, 5 noiembrie (1859): 177-178. (n.n).
10. At. M. Marienescu, în *T.R.*, nr. 21, Sibiu, 22 Mai (1858): 83-84.
11. *Ibidem*: 83-84.
12. M. Berenyi, *Viața și activitatea lui Emanuil Gojdu*, 55.
13. Vezi T. V. Păcățian, *Cartea de Aur*, vol. II, (Sibiu, 1904), 526-527.
14. *Biblioteca Românească*, vol. III, 31-36 vezi și Lupaș, *op. cit*.; Pavel Cherescu, *Un umanist român, marele mecenat Emanuil Gojdu (1802-1870),* (București, 2002), 203.
15. M. Berenyi, „Aspecte național-culturale din istoricul românilor din Ungaria, din 1848/49": 34.
16. M. Berenyi, *Personalități marcante în istoria și cultura românilor din Ungaria*, 164.
17. *T.R.*, nr. 8, Sibiu, 23 februarie (1861): 32 cf. lupaș , *op. cit.*, 13.
18. *T.R.*, nr. 2, Sibiu, 12 Ianuarie (1861): 5-6.
19. *T.R.*, nr. 2, Sibiu, 12 Ianuarie (1861): 7.
20 A fost confirmat în ședința Dietei Ungare din 6 aprilie în Buda, cf. *T.R.*, nr. 14, Sibiu, 6 Aprilie (1861): 55.
21. *T.R.*, nr. 23, Sibiu, 8 Iunie (1861): 91.
22. Cornel Sigmirean, Aurel Pavel, *Elită și națiune. Fundația Gojdu (1871-2008)*, 66-67 (în curs de apariţie).
23. *T.R.*, nr. 33, Sibiu, 17 August (1861): 128-129.
24. *T.R.*, nr. 28. Sibiu, 13 Iulie (1861): 109-110.
25. Dimitrie Moldovanu, „Un document din anul 1861 privind strădaniile românilor din Transilvania de a cuceri drepturi politice", în *Acta Musei Napocensis*, nr. XV (1978): 489-495.
26. *T.R.*, nr. 47, Sibiu, 23 Noiembrie (1861): 185.
27. *T.R.*, nr. 53, Sibiu, 5 Iulie (1862): 208.
28. *T.R.*, nr. 86. Sibiu, 28 Octomvrie (1862): 341-342.
29. *T.R.*, nr. 1, Sibiu, 3 Ianuarie (1863): 1.
30. *T.R.*, nr. 4, Sibiu, 13 Ianuarie (1863): 15.
31. Vezi *T.R.*, nr. 85, Sibiu, 28 Octombrie/9 Nov. (1865): 341.
32. Vezi *T.R.*, nr. 14, Sibiu, 17 Febr./1. Mart. (1866): 54-55 și *T.R.*, nr. 16, Sibiu, 24 Febr./ 8. Mart. (1866): 62-63.
33. *Ibidem*: 62-63.
34. Vezi *T.R.*, nr. 17/27 februarie; 11 martie (1866), scris la Oradea Mare și adresat Redacției revistei „Concordia".
35. *T.R.*, nr. 23, 20 martie/ 1 aprilie (1866): 89.
36. *Ibidem*: 89.
37. Următoarele ședințe ale Dietei pentru dezbaterea chestiunii naționalităților sunt redate în *T.R.*, nr. 32, 24 aprilie/6 mai (1866). *T.R.*, nr. 94, 27 noiembrie/9 decembrie (1866), sub titlul „Evidențe politice".
38. *T.R.*, nr. 47, 11/23 iunie (1867): 188.
39. *T.R.*, nr. 7, 25 ianuarie/6 februarie (1868): 28.
40 Ioan Lupaș, „Emanuil Gojdu (1802-1870). Originea și opera sa", în *Analele. Memoriile Secțiunii Istorice*, seria III, Tom XXII, (1939-1940): 733.
41. *T.R.*, nr. 14, 15/27 februarie (1870): 55.
42. *T.R.*, nr. 17, 26 februarie/10 martie (1870): 67.
43. *T.R.*, nr. 22, 15/27 martie (1870): 88.
44. *Ibidem*: 88.
45. *T.R.*, nr. 9, 29 ianuarie/10 februarie (1870): 34; *T.R.*, nr. 10, 1/13 februarie (1870): 37 și *T.R.*, nr. 11, 5/17 februarie (1870): 41-42.
46. Lupaș, *Emanuil Gojdu (1802-1870). Originea*, 733.

Bibliography:

, *Enciclopedia Română*, coord. Corneliu Diaconovich, vol. II, Sibiu: 1904, [, *Romanian Encyclopedia,* coord. Corneliu Diaconovich, vol. II, Sibiu: 1904].

Berenyi M., *Personalități marcante în istoria și cultura românilor din Ungaria* [Berenyi M., *Notable personalities in the history and culture of Romanians in Hungary*]

Idem, *Cultură românească la Budapesta în secolul al XIX-lea*, Giula: 2000, [*Idem, Romanian culture in Budapest in the 19th century].

Idem, „Aspecte național-culturale din istoricul românilor din Ungaria, din 1848/49", [*Idem*, „National-cultural aspects of the history of Romanians in Hungary, from 1848/49"].

Bojincă, Damaschin, *Scrieri. De la idealul luminării la idealul național*, Studiu introductiv, selecție de texte și note de Nicolae Bocșan, Timișoara: Facla, 1978 [Bojinca, Damascene, *Writings. From the ideal of enlightenment to the national ideal*, Introductory study, selection of texts and notes by Nicolae Bocșan, Timișoara: Facla, 1978].

Cherescu, Pavel, *Un umanist român, marele mecenat Emanuil Gojdu (1802-1870),* București: 2002, [Cherescu, Pavel, *A Romanian humanist, the great patron Emanuil Gojdu (1802-1870)*, Bucharest: 2002].

Cosma, Partenie în „Schiță biografică" în *Enciclopedia Română,* vol.I, Sibiu: 1904, [Cosma, Partenie în „Biographical sketch" in Enciclopedia Română, vol.I, Sibiu: 1904].

Drecin, Mihai, „Victor Jinga despre Emanuil Gojdu ca „personalitate controversată a neamului românesc", în vol. *Emanuil Gojdu. Bicentenar*, coord. C. Sigmirean, A. Pavel, [Drecin, Mihai, "Victor Jinga about Emanuil Gojdu as" controversial personality of the Romanian people ", in vol. Emanuil Gojdu. Bicentennial, coord. C. Sigmirean, A. Pavel].

Firu, Nicolae, „*Genealogia familiei lui EmanuiI Gojdu*", în *Gazeta de Vest*, Oradea, nr. 626, 672 şi 628 (1938); Ioan Lupaș, „EmanuiI Gojdu (1802-1870). Originea și opera sa", în *Analele. Memoriile Secțiunii Istorice*, seria III, Tom XXII, (1939-1940), [Firu, Nicolae, "The genealogy of EmanuiI Gojdu's family", in Gazeta de Vest, Oradea, no. 626, 672 and 628 (1938); Ioan Lupaș, „EmanuiI Gojdu (1802-1870). Its origin and work ", in Annals. Memoirs of the Historical Section, series III, Vol. XXII, (1939-1940)].

Georgescu, Ion, „Fundația EmanuiI Gojdu în sprijinul studenților și elevilor români din Austro-Ungaria", în *Mitropolia Ardealului*, nr. 7-8 (1972), [Georgescu, Ion, "EmanuiI Gojdu Foundation in support of Romanian students and pupils from Austria-Hungary", in the *Metropolitan Church of Transylvania*, no. 7-8 (1972)].

László, Szögi, Júlia, Várga*, A Nagyváradi felsőoktatás intézményinek hallgatói 1740-1852*, Budapest: 2019.

Moldovanu, Dimitrie, „Un document din anul 1861 privind strădaniile românilor din Transilvania de a cuceri drepturi politice", în *Acta Musei Napocensis*, nr. XV (1978), [Moldovanu, Dimitrie, "A document from 1861 on the efforts of Romanians in Transylvania to win political rights", in *Acta Musei Napocensis*, no. XV (1978)].

Neș, Teodor, „Figuri bihorene: Emanuil Gojdu", în *Familia,* nr. 2, aprilie (1934), [Neș, Teodor, "Figures from Bihor: Emanuil Gojdu", in *Familia*, no. 2, April (1934)].

Idem, Oameni din Bihor (1840-1918), Oradea: 1937, [*Idem*, *People from Bihor (1840-1918)*, Oradea: 1937].

Novák Veronika, *A Pozsonyi Akadedémia hallgatósága 1777-1849*, Budapest: 2007.

Păcățian, T. V., *Cartea de Aur*, vol. II, Sibiu: 1904, [Păcățian, T. V., *The Golden Book*, vol. II, Sibiu: 1904].

Păcurariu, Mircea, „100 de ani de la moartea marelui mecenat EmanuiI Gojdu", în *Mitropolia Ardealului*, nr. 4-5 (1970), [Păcurariu, Mircea, "100 years since the death of the great mecenat EmanuiI Gojdu", in *Metropolitan Church of Transylvania*, no. 4-5 (1970)].

Ploeșteanu, Grigore, „O autobiografie a cărturarului Pavel Vasici", în *Vatra*, nr. 4, (1986), [Ploeșteanu, Grigore, "An autobiography of the scholar (erudite) Pavel Vasici", in *Vatra*, no. 4, (1986)].

Sigmirean, Cornel, Pavel Aurel, *Elită și națiune. Fundația Gojdu (1871-2008)*, Cluj-Napoca: 2020 (în curs de apariție), [Sigmirean, Cornel, Pavel, Aurel, Elite and Nation. Gojdu Foundation (1871-2008), Cluj-Napoca: 2020 (in progress)].

Șofronie, Gheorghe, „EmanuiI Gojdu", în *Cele trei Crișuri,* Oradea, nr. 3, martie (1925), [Șofronie, Gheorghe, "EmanuiI Gojdu", in *The Three Crisuri*, Oradea, no. March 3, 1925].